

МІСЦЕ І РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Кіблик Д.В.,
доктор філософії,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-2518-7647
e-mail: kiblykdasha@ukr.net

Кіблик Д.В. Місце і роль підрозділів превентивної діяльності в системі органів Національної поліції.

У статті розглядаються місце та роль підрозділів превентивної діяльності в системі Національної поліції України в забезпеченні громадської безпеки та правопорядку, зокрема в умовах сучасних викликів, в тому числі в умовах збройної агресії на території України. Автор аналізує нормативно-правову базу, яка регулює діяльність підрозділів превентивної діяльності, а також досліджує ключові напрямки їхньої роботи, серед яких профілактика правопорушень (превентивна діяльність), запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, а також проведення інформаційно-просвітницької роботи серед населення. Відзначено, що підрозділи превентивної діяльності спрямовані на своєчасне виявлення та нейтралізацію загроз безпеці, попередження правопорушень через взаємодію з місцевими громадами, а також активне використання аналізу криміногенної ситуації для спрямування ресурсів у найбільш проблемні зони. Особлива увага приділяється взаємодії підрозділів превенції з громадськістю, іншими правоохоронними та державними органами, місцевими органами влад задля забезпечення публічного порядку та безпеки, а також організаціями громадянського суспільства. Така співпраця сприяє формуванню позитивного іміджу поліції, посиленню довіри з боку населення і дозволяє більш ефективно реагувати на соціальні проблеми, що можуть стати причиною правопорушень. Завдяки тісній співпраці з громадськістю, підрозділи превентивної діяльності здійснюють не тільки превенцію кримінальних та адміністративних правопорушень, а й комплексну роботу з профілактики насильства, булінгу, наркозалежності, а також здійснюють заходи, спрямовані на підвищення правової обізнаності населення. Окремо розглядаються аспекти діяльності підрозділів превенції в умовах воєнного стану, коли зростає необхідність у мобільності та адаптації до нових загроз, таких як терористичні акти, диверсії, а також забезпечення правопорядку в зонах бойових дій. Стаття підкреслює важливість гнучкості органів Національної поліції для ефективної роботи в таких складних умовах, зокрема під час дії особливих правових режимів і показує, як впровадження інноваційних методів роботи може допомогти в адаптації до нових реалій безпеки в Україні.

Ключові слова: превентивна діяльність, Національна поліція, правопорядок, громадська безпека, профілактика правопорушень, запобігання злочинам, правоохоронні органи.

Kiblyk D.V. Place and role of preventive activity units of the National Police.

The article examines the place and role of preventive activity units in the system of the National Police of Ukraine in ensuring public security and law and order, in particular in the context of modern challenges, including armed aggression on the territory of Ukraine. The author analyzes the regulatory framework that regulates the activities of preventive activity units, and also explores the key areas of their work, including prevention of offenses (preventive activity), prevention of crimes and administrative offenses, as well as conducting information and educational work among the population. It is noted that preventive activity units are aimed at timely detection and neutralization of security threats, prevention of offenses through interaction with local communities, as well as active use of criminogenic situation

analysis to direct resources to the most problematic areas. Special attention is paid to the interaction of preventive units with the public, other law enforcement and state bodies, local authorities to ensure public order and security, as well as civil society organizations. Such cooperation contributes to the formation of a positive image of the police, strengthening trust from the population and allows for a more effective response to social problems that may cause offenses. Thanks to close cooperation with the public, preventive activity units carry out not only the prevention of criminal and administrative offenses, but also comprehensive work on the prevention of violence, bullying, drug addiction, and also carry out measures aimed at increasing the legal awareness of the population. Aspects of the activities of prevention units in martial law are separately considered, when the need for mobility and adaptation to new threats, such as terrorist acts, sabotage, as well as maintaining law and order in combat zones, increases. The article emphasizes the importance of the flexibility of the National Police for effective work in such difficult conditions, in particular during the operation of special legal regimes, and shows how the introduction of innovative work methods can help in adapting to the new security realities in Ukraine.

Key words: preventive activity, National Police, law and order, public safety, prevention of offenses, crime prevention, law enforcement agencies.

Постановка проблеми. Постановка проблеми превентивної діяльності органів Національної поліції в умовах воєнного стану в Україні полягає у необхідності адаптації правоохоронної системи до нових викликів, спричинених військовою агресією та загрозою національній безпеці. Воєнний стан посилює навантаження на підрозділи поліції, які тепер, окрім звичних завдань з підтримання громадського порядку, змушені протидіяти зростанню злочинів, пов'язаних із військовими діями, такими як диверсійна діяльність, незаконне зберігання зброї, мародерство та інші порушення, які загрожують громадській безпеці. В умовах обмеження прав і свобод громадян поліцейські повинні забезпечити дотримання законності та одночасно захистити права людини, що є особливо складним у ситуаціях, коли підвищується соціальна напруга та посилюються ризики для цивільного населення.

Це проковує постановки питання про ефективність превентивної діяльності поліції та можливість її адаптації до швидкоплинних умов воєнного стану. Необхідно дослідити, як саме підрозділи превентивної роботи можуть підвищити свою ефективність, покращити координацію з іншими силовими структурами та забезпечити належну взаємодію з громадськістю. Актуальним є також розробка рекомендацій для покращення правових і організаційних механізмів, які б дозволили поліції ефективніше виконувати свої функції у кризових умовах, сприяючи національній безпеці та зменшенню негативних наслідків для громадян України.

Метою дослідження є аналіз та обґрунтування значення превентивної діяльності як ключового елементу функціонування правоохоронних органів, спрямованого на зниження рівня злочинності та забезпечення безпеки громадян. Дослідження має на меті визначити, яким чином підрозділи превентивної діяльності інтегруються в структуру Національної поліції, які завдання та функції вони виконують, а також розглянути їхню ефективність у контексті підтримання правопорядку, особливо у воєнний час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз трактувань превенції злочинності різними вченими демонструє, що це багатогранне явище, яке охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням шляхом виявлення та усунення причин і умов, що їх сприяють, а також на захист прав і свобод людини. Так, А.В. Жбанчик трактує превенцію злочинності як комплекс заходів для виявлення злочинних намірів і запобігання правопорушенням. І.В. Іщенко та М.Ю. Веселов розглядають ювенальну превенцію як напрям юстиції, що захищає права дітей і є частиною соціальної політики держави. О.М. Бандурка і К.В. Шкарупа вказують на превентивну діяльність поліції, пов'язану з профілактикою правопорушень та забезпеченням безпеки. М.В. Сташак і В.В. Шендрик бачать оперативно-розшукову превенцію як тактичну форму діяльності для прогнозування злочинності. В.В. Чумак визначає превенцію як засіб виявлення і усунення умов, що сприяють правопорушенням, акцентуючи на її гуманістичному характері. І.І. Комарницька і О.М. Ключев підкреслюють профілактику правопорушень на адміністративному рівні як систему заходів для усунення причин злочинності. Я.О. Пономарьова наголошує на важливості превенції у сфері державної реєстрації прав на нерухомість, що знижує рівень злочинності у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Превентивна діяльність органів поліції є комплексним процесом, спрямованим на виявлення та усунення причин, які сприяють вчиненню злочинів, а також на вплив на потенційних правопорушників. Превенція охоплює профілактику, запобігання і попередження порушень закону. У сучасному контексті важливим є розгляд превентивної діяльності як гуманістичного засобу боротьби зі злочинністю, що сприяє підтриманню громадського спокою та захисту прав громадян.

Основою категорії «превентивна діяльність» є більш загальне поняття «превенція». Відповідно до тлумачних словників, цей термін має кілька значень: 1) дії, спрямовані на попередження; 2) запобігання певним подіям; 3) комплекс заходів для усунення причин правопорушень; 4) профілактичні дії, що проводяться для запобігання правопорушенням; 5) поняття в теорії кримінального права, що означає профілактику злочинів в рамках кримінально-правової заборони [1].

«Превенція» охоплює процеси попередження та запобігання кримінальним правопорушенням. У юридичній практиці превентивними заходами вважаються профілактичні дії та інші ініціативи, спрямовані на уникнення як кримінальних, так і інших правопорушень. У рамках правової науки розрізняють кілька типів превенції: загальна превенція — це запобігання вчиненню правопорушень іншими особами (наприклад, попередження злочинних дій громадянами, які мають схильність до протиправних вчинків); приватна превенція — це профілактика нових кримінальних правопорушень особами, які вже скоїли правопорушення [2].

Превенція у правоохоронних органах — це комплекс заходів і дій, спрямованих на запобігання злочинам і правопорушенням до їх скоєння. Основною метою превенції є зменшення рівня злочинності та підвищення безпеки громадян (табл. 1).

Таблиця 1 – Функції превенції

Функції	Характеристика ознаки
Профілактичні заходи	Це різноманітні програми та ініціативи, які реалізуються для інформування населення про ризики і наслідки злочинної діяльності, а також для підвищення правової обізнаності громадян.
Співпраця з громадами	Взаємодія поліції з місцевими громадами, організаціями, установами та іншими суб'єктами з метою виявлення та усунення причин, які сприяють злочинності.
Моніторинг та аналіз	Збір і аналіз даних про злочинність, що дозволяє виявляти тенденції та розробляти ефективні стратегії запобігання.
Робота з особами, які можуть скоїти злочин	Це може включати соціальну підтримку, реабілітацію, а також психологічну допомогу для осіб, які вже мали проблеми з законом.
Запобігання конкретним видам злочинів	Розробка спеціальних програм, спрямованих на боротьбу з конкретними формами злочинності, такими як насильство, крадіжки або наркозлочинність.

Під оперативно-розшуковою превенцією розуміють систему заходів, які здійснюються оперативними підрозділами правоохоронних органів для запобігання скоєнню злочинів і правопорушень. Основними аспектами оперативно-розшукової превенції є профілактика злочинності, тобто оперативні підрозділи проводять заходи, які мають на меті не тільки виявлення злочинців, але й запобігання злочинам через активну роботу з населенням та іншими організаціями. Сюди входить моніторинг і аналіз криміногенної ситуації, коли оперативні підрозділи здійснюють моніторинг злочинної діяльності, збирають інформацію про потенційні загрози та кримінальні тенденції, що дозволяє їм оперативно реагувати на зміни в ситуації. Вони ж і вживають превентивні заходи, а також взаємодіють з іншими підрозділами та службами, органами влади та громадськістю для забезпечення комплексного підходу до попередження злочинності [5].

До складу Національної поліції входять підрозділи, які спеціалізуються на превентивній діяльності: патрульна поліція, відділи ювенальної превенції, відділи безпеки дорожнього руху тощо. Кожен із них має свою специфіку роботи, однак об'єднує їх спільна мета — зниження рівня правопорушень та забезпечення безпеки. Роль таких підрозділів зростає в умовах воєнного стану, коли соціальна нестабільність створює додаткові ризики для громадського порядку.

Національна поліція України складається з різних підрозділів, які спеціалізуються на превентивній діяльності, і кожен з них виконує унікальні завдання в рамках загальної стратегії забезпе-

чення безпеки та зниження рівня правопорушень. Основні підрозділи, які займаються превенцією, включають:

- патрульна поліція;
- відділи ювенальної превенції;
- відділи безпеки дорожнього руху.

Основним завданням патрульної поліції є забезпечення громадського порядку, охорона прав і свобод громадян, а також профілактика правопорушень. Сюди входить патрулювання вулиць, виявлення та реагування на правопорушення, надання допомоги громадянам, а також проведення заходів, спрямованих на запобігання злочинності в громадських місцях.

Ювенальна превенція є складовою як соціальної політики, так і антидевіантної політики держави, що тісно пов'язує її з такими суміжними інститутами, як соціальний захист сім'ї, дітей та молоді [3]. Тому відділи ювенальної превенції спеціалізуються на роботі з неповнолітніми, запобігаючи їх залученню до кримінальної діяльності, проводять профілактичні заходи у школах і навчальних закладах, взаємодіють із сім'ями та соціальними службами, а також реагують на випадки насильства в сім'ї та інші проблеми, що стосуються дітей і підлітків.

Відділи безпеки дорожнього руху займаються контролем за дотриманням правил дорожнього руху, проведенням профілактичних заходів для зменшення аварійності на дорогах. Вони ж організують освітні кампанії для водіїв і пішоходів, а також контролюють технічний стан транспортних засобів.

В умовах воєнного стану роль цих підрозділів стає ще більш важливою, оскільки соціальна нестабільність може призводити до збільшення правопорушень, загроз громадському порядку та безпеці. Превентивна діяльність допомагає зберегти спокій у суспільстві, запобігти паніці та конфліктам.

Діяльність підрозділів Національної поліції, що займаються превентивною діяльністю, регулюється рядом законів і нормативно-правових актів, зокрема Закон України «Про Національну поліцію», який визначає організаційні засади, функції та завдання поліції, зокрема в частині превентивної діяльності [7]. Закон України «Про дорожній рух» регулює діяльність відділів безпеки дорожнього руху, а також встановлює норми і правила, що мають бути дотримані для забезпечення безпеки на дорогах [8].

Таким чином, підрозділи Національної поліції, спеціалізуючись на превентивній діяльності, виконують важливу роль у забезпеченні громадського порядку, знижуючи ризики правопорушень, особливо в умовах соціальної нестабільності.

Воєнний стан в Україні вплинув на роботу Національної поліції, зокрема на підходи до превенції правопорушень. Підрозділи превентивної діяльності стикаються з новими викликами, пов'язаними з ризиками терористичних актів, підвищенням рівня насильницьких злочинів та зростанням соціальної напруженості. Важливою складовою діяльності підрозділів є не лише попередження традиційних правопорушень, а й оперативне реагування на потенційні загрози безпеці держави.

Превентивна діяльність в умовах воєнного стану стикається з численними викликами та має свої особливості, які визначаються специфікою воєнних дій і соціальною ситуацією в країні.

Превентивна діяльність здійснюється працівниками поліції під час профілактики та запобігання правопорушенням, через профілактичний контроль за дотриманням законодавчих вимог та нормативно-правових актів щодо захисту прав дітей, забезпечення дорожньої безпеки, охорони прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, боротьби зі злочинністю [6].

Проте виклики превентивної діяльності в умовах воєнного стану включають в себе зростання рівня злочинності. Воєнний стан призводить до збільшення злочинів, пов'язаних із мародерством, насильством, тероризмом або іншими правопорушеннями, що ускладнює роботу правоохоронних органів. Це зумовлюється також соціальною нестабільністю, оскільки війна впливає на психологічний і емоційний стан населення, що також сприяє підвищенню рівня злочинності.

Одним з викликів є переміщення населення. Станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Серед них 59,9% – це жінки (2 782 325), 40,1% – чоловіки (1 864 410 осіб). Крім того, серед внутрішніх переселенців близько 906 тисяч дітей [9]. Велика кількість переселенців ускладнює ситуацію з безпекою, адже нові соціальні умови та незнайома обстановка підвищують ризики правопорушень.

У воєнний час обмежуються ресурси правоохоронних органів, такі як фінансування, кадрові можливості та технічне забезпечення, що ускладнює їхню діяльність. Окрім обмеження ресурсів

необхідно звернути увагу на підвищений ризик для життя і здоров'я співробітників поліції в умовах воєнного стану, що впливає на їхню мотивацію та готовність виконувати завдання.

Ефективна превенція в умовах воєнного стану може суттєво зменшити ризики і негативні наслідки для населення та суспільства в цілому.

Підрозділи поліції повинні адаптувати свої стратегії до нових умов, фокусуючи увагу на специфічних загрозах, які виникають внаслідок воєнних дій, таких як тероризм або провокації. З метою запобігання соціальним заворушенням важливо проводити заходи, які сприятимуть стабільності, включаючи роботу з громадськістю та інформаційні кампанії.

Особливу роль грає профілактика. Профілактики правопорушень є багатовимірним явищем, яке можна розглядати з різних позицій: як різнопланову діяльність, спрямовану на пошук шляхів, методів та можливостей для ефективного впливу на правопорушення; як дії держави, суспільства та їх інститутів, спрямовані на усунення, послаблення та нейтралізацію причин та умов, що сприяють вчиненню протиправних дій [4].

Це стає можливим за рахунок координації дій з іншими державними структурами, зокрема військовими, соціальними службами, організаціями цивільного захисту та міжнародними організаціями. У кризових ситуаціях застосування сучасних технологій (наприклад, відеоспостереження, аналітичні системи) значно підвищує ефективність превентивної діяльності.

Важливою є робота з населенням з метою надання психологічної підтримки, інформаційної підтримки і сприяння формуванню довіри до правоохоронних органів. З огляду на специфічні умови воєнного часу, важливим є проведення тренінгів та навчань для правоохоронців, які дозволять їм ефективно діяти у кризових ситуаціях.

З огляду на специфіку воєнного стану, важливим є вдосконалення превентивної діяльності шляхом застосування нових технологій, зміцнення співпраці з іншими правоохоронними органами та підвищення рівня підготовки особового складу. Необхідно також розробити методичні рекомендації для поліцейських, які б враховували сучасні загрози та нові види правопорушень, пов'язані з умовами війни.

Висновки. Превентивна діяльність відіграють важливу роль у структурі Національної поліції України, забезпечуючи громадський порядок і захист прав громадян. В умовах воєнного стану їхня робота стає ще більш актуальною, оскільки виникає потреба у комплексній профілактиці нових видів правопорушень та реагуванні на зростаючі безпекові ризики. Для підвищення ефективності їх діяльності необхідно запроваджувати інноваційні методи профілактики та посилювати взаємодію з громадою.

Превентивна діяльність має кілька рівнів. Загальна превенція передбачає запобігання вчиненню правопорушень потенційними правопорушниками, тоді як приватна превенція спрямована на профілактику злочинних дій осіб, які вже мали проблеми із законом. Підрозділи Національної поліції, такі як патрульна поліція, відділи ювенальної превенції та безпеки дорожнього руху, займаються забезпеченням громадського порядку, профілактикою правопорушень серед неповнолітніх і дотриманням правил дорожнього руху.

В умовах воєнного стану діяльність поліції ускладнюється через зростання рівня злочинності, соціальну нестабільність та обмежені ресурси. Національна поліція стикається з новими викликами, такими як терористичні загрози, мародерство та інші правопорушення. У цих умовах поліція повинна адаптувати свої стратегії та посилювати співпрацю з іншими державними органами, а також громадськістю.

Для підвищення ефективності превентивної діяльності необхідно впроваджувати нові технології, проводити тренінги для поліцейських та посилювати роботу з населенням для забезпечення довіри до правоохоронних органів. У підсумку, превентивна діяльність Національної поліції в умовах підвищених безпекових ризиків відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільності та безпеки в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1976. 723 с.
2. Жбанчик А.В. До питання про сутність і значення превентивної діяльності Національної поліції України: *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (15.03.2019)*. Д.: ДДУВС, 2019. С. 232-233. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10933584>.

3. Іщенко І.В. Превентивна діяльність Національної поліції України у сфері забезпечення дозвільної системи: питання сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 240–244. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/55>.
4. Ключев О.М. Форми та методи профілактичної діяльності органів внутрішніх справ на місцевому рівні. *Форум права*. 2017. № 1. С. 99–103. http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2007_1_19_9.
5. Стацак М.В., Шендрик В.В. Теоретичні підходи до визначення поняття «оперативно-розшукова превенція злочинності підрозділами кримінальної поліції». *Форум права*. 2017. № 5. С. 382–388. http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_5_60.
6. Шкарупа К.В. Особливості превентивної діяльності Національної поліції України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 155–161. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.3.12>.
7. Закон України «Про Національну поліцію». Документ 580-VIII, чинний, поточна редакція. Редакція від 16.08.2024, підстава. 3528-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 04.11.2024).
8. Закон України «Про дорожній рух». Документ 3353-XII, чинний, поточна редакція. Редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text> (дата звернення: 02.11.2024).
9. Скільки в Україні переселенців і де найбільше ВПО: статистика за областями. <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-ukrayini-pereselentsiv-i-de-naybilshe-1729603384.html#> (дата звернення: 22.10.2024).